

DOI:
УДК 343.1

Петро Декайло,
старший викладач кафедри
кримінального права та процесу
Тернопільського національного
економічного університету

Галина Різник,
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

На підставі аналізу наукових джерел із кримінального процесуального права, а також відповідних положень чинного кримінального процесуального законодавства досліджено питання доказів у кримінальному процесі. Проведено правовий аналіз їх властивостей, а саме: належність, допустимість і достовірність. Також охарактеризовано сутність кожної з цих властивостей.

Ключові слова: докази, кримінальний процес, належність, достовірність, допустимість.

Декайло П.

Отдельные аспекты определения свойств доказательств в уголовном процессе

На основании анализа научных источников по уголовному процессуальному праву, а также соответствующих положений действующего уголовного процессуального законодательства, исследован вопрос доказательств в уголовном процессе. Проведен правовой анализ их свойств, а именно принадлежность, допустимость и достоверность. Также охарактеризованы сущность каждого из этих свойств.

Ключевые слова: доказательства, уголовный процесс, принадлежность, достоверность, допустимость.

Dekailo P.

Certain aspects of determining qualities of evidence in the criminal process

Well-known jurist Spasovich argued that the theory of evidence «is the central node of the entire judicial system, the soul of the entire criminal process, the principles that move it, form its essence, which determine the judiciary, and all the main forms of justice».

According to Art. 84 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, evidence in criminal proceedings is defined as factual data obtained in accordance with the procedure provided by this Code, on the basis of which the investigator, prosecutor, investigating judge and court establish the presence or absence of facts and circumstances that are relevant for criminal proceedings and are subject to proof.

The qualities of evidence are its necessary features, provided that certain information acquires the quality of evidence and, conversely, in the absence of at least one of them, information is not of probative value. A legal analysis of their properties, namely belonging, admissibility and authenticity, was carried out.

The belonging of the evidence is regarded as having the link of the evidence in content to the subject matter or ancillary the facts that serve to establish it. This quality does not cover all the evidence in general, but only its substantive part - the actual data.

Admissibility is another feature of the evidence. According to the Criminal Procedure Code of Ukraine, evidence is admissible if it is received in accordance with the procedure established by the Code. The admissibility of evidence is determined by the legality of its source, conditions and methods of obtaining it.

The question of attributing credibility to the number of properties of evidence is perhaps the most difficult. The concept of «authenticity» is associated with such philosophical categories as «truth», «probability», «probability» and others that characterize the degree of knowledge of truth.

Keywords: evidence, criminal process, belonging, authenticity, admissibility.

Постановка проблеми. Як стверджував відомий правознавець В. Д. Спасович, теорія доказів «становить центральний вузол усієї системи судочинства, душу всього кримінального процесу, засади що його рухають, утворюють його сутність, які обумовлюють і судоустрій, і всі головні форми судочинства». Враховуючи значимість доказів КПК України 2012 р. містить правові норми, які розкривають поняття доказів

© Петро Декайло, Галина Різник, 2019

та їх властивості, а саме: належність, допустимість, достовірність. Незважаючи на це, питання визначення властивостей доказів є доволі актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження сутності та властивостей доказів зробили такі науковці: як В. Д. Арсен'єв, Ю. М. Грошевий, В. И. Зажицький, Л. М. Карнеєва, Р. В. Костенко, В. А. Лазарєва, П. А. Лупинська, Г. М. Мінковський, І. Б. Михайловська, Я. О. Мотовиловкер, С. В. Некрасов, Ю. К. Орлов, М. А. Погорецький, Н. В. Сібільова, А. Б. Соловійов, М. С. Строгович, М. Є. Шумило та інші.

Мета роботи – дослідити та проаналізувати проблемні питання властивостей доказів у контексті нового КПК України та сучасної правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Конституція України гарантує, що життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Правоохоронні органи та органи судової влади в державі повинні забезпечувати реалізацію цього положення Основного Закону України. Охорона прав та законних інтересів особи є пріоритетним завданням кримінального судочинства, виконання якого здійснюється шляхом швидкого і повного розслідування злочинів, викриття винуватих та забезпечення правильного застосування Закону.

Розкриття і розслідування злочинів, розгляд і вирішення кримінальних справ – це сфера кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. Основний зміст кримінально-процесуальної діяльності становить робота з доказами: їх формування (збирання), перевірка, оцінювання, прийняття рішення і його обґрунтування.

На основі використання сукупності зібраних у кримінальній справі доказів та керуючись при цьому законом і професійною правосвідомістю, особи, які ведуть кримінальний процес, роблять висновок про наявність чи відсутність події злочину, винуватість чи невинуватість обвинуваченого у вчиненні злочину, встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення кримінальної справи.

Розслідування кримінального провадження може вважатися всебічним, повним й неупередженим лише в разі залучення всіх отриманих доказів. Проте не всі отримані докази можуть використовуватися у кримінальному судочинстві, а лише ті, що мають такі внутрішні властивості, як належність, допустимість і достовірність [3].

Згідно зі ст. 84 КПК України докази в кримінальному провадженні визначаються як фактичні дані, отримані в передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [2].

Під поняттям «властивість» розуміється певна ознака, якість, що становить відмінну рису від чогось-небудь. Тобто властивості доказів – це такі необхідні його ознаки, за наявності якої певні відомості набувають якості доказу і, навпаки, за відсутності хоча б однієї з них інформація не має доказового значення [5].

Стаття 85 КПК України встановлює таку властивість доказу, як належність. Згідно з положенням цієї статті належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Аналізуючи юридичну літературу, можна визначити належність доказу, як внутрішню властиву йому якість, у результаті якої цей доказ здатен встановити обставини, що необхідні для повного і правильного вирішення кримінального провадження. Також належність доказу розглядають, як наявність зв'язку доказу за змістом із предметом доказування або допоміжними фактами, що слугують для його встановлення.

Властивість належності охоплює не весь доказ загалом, а лише його змістовну частину – фактичні дані. Належність доказу розуміється, як його здатність встановлювати обставини, що становлять предмет доказування, через логічний зв'язок між отриманими фактичними даними і тим, що необхідно доказувати. Тільки визначивши, які саме обставини кримінального провадження необхідно встановити, можна вирішити питання про належність конкретних фактичних даних до кримінального провадження, тобто їх належність для вирішення конкретного завдання. Тобто обставини, що підлягають доказуванню, виступають критерієм належності доказів [1].

Іншою властивістю доказів виступає допустимість. Відповідно до КПК України, доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому Кодексом. Допустимість доказів визначається законністю їх джерела, умов і способів одержання. Якщо доказ визнаний недопустимим, то на нього не можуть посилалися в процесі прийняття процесуальних рішень, ухвалення судового рішення.

Вважаю, що доцільно звернути увагу на таку вимогу, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. У ч. 2 ст. 87 КПК України зазначено те, що суд повинен

визнати суттєвими порушеннями прав свобод людини здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов, отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідати на запитання.

Питання віднесення достовірності до властивостей доказу є одне з найскладніших. Поняття «достовірність» пов'язане із такими філософськими категоріями, як «істинність», «вірогідність», «ймовірність» та іншими, що характеризують ступінь пізнання істини. Пізнання в кримінальному процесі здійснюється у формі доказування і спрямоване на отримання достовірних знань про ту чи іншу обставину злочину [4].

Думки науковців та практиків розмежовуються щодо питання про достовірність у ролі невід'ємної властивості доказів. Оскільки достовірність характеризується бінарною суб'єктивно-об'єктивною природою.

Достовірність доказів у кримінальному процесі слід розглядати як гносеологічну категорію, що означає те, що висновок одного суб'єкта кримінально-процесуального доказування не виключає іншої оцінки на цій самій стадії доказування іншим суб'єктом. Достовірне знання, що є для нас істинним, може виявитися помилковим, що не суперечить діалектиці, а передбачається нею.

Цікавою в цьому плані є думка Ю. К. Орлова, який наголошує, якщо неналежність або недопустимість доказу переважно буває очевидною відразу і такий доказ виключається із подальшого процесу доказування, то його недостовірність може бути констатована лише на основі певної сукупності доказів. Отже, висновок про достовірність конкретного доказу формулюється лише в разі оцінювання сукупності доказів.

Висновки. Отже, питання щодо належності, допустимості і достовірності доказів потребує ретельнішого вивчення з урахуванням практичної діяльності, внесення відповідних змін і доповнень до Кодексу з метою здійснення належного захисту конституційних прав громадян, які залучаються до участі в доказуванні у кримінальному провадженні, та недопущення випадків доказування вини або невинуватості особи у вчиненні кримінальних правопорушень за допомогою неналежних і недопустимих доказів.

Список використаних джерел

1. Деев М. В. Докази в кримінальному процесі України: поняття та ознаки. Збірник тез доповідей учасників «Тижня науки» в Гуманітарному університеті «ЗІДМУ»: в 3 т. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2003. Ч. 8. С. 31–32.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Суми : ТОВ «ВВП Нотіс», 2019. С. 55-67.
3. Кримінально-процесуальне право України : підруч. / за заг. ред. Ю. П. Аленіна. Харків : ТОВ «Одісей», 2009. С. 124–156.
4. Стахівський С. М. Внутрішнє переконання та оцінка доказів і їх процесуальних джерел. *Підприємництво, господарство і право. Науково-практичний господарсько-правовий журнал.* 2005. № 7. С. 127–128.
5. Стоянов М. М. До питання визначення властивостей доказів у кримінальному процесі України. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. Вип. 44. С. 208–213.

References

1. Dyeyev, M. V. (2003). Dokazy v kryminalnomu protsesi Ukrayiny: ponyattya ta oznaky [Evidence in the criminal process of Ukraine: concepts and features]. *Zbirnyk tez dopovidey uchasnykiv «Tyzhnya nauky» v Humanitarnomu universyteti «ZIDMU» – Collection of abstracts of the participants of the «Science Week» at ZDMU Humanitarian University: In 3 volumes of Zaporizhzhya: «ZDMU» State University.* 8. 31–32 [in Ukrainian].
2. *Kryminalnyy protsesualnyy kodeks Ukrayiny [The Criminal Procedure Code of Ukraine].* (2019), Sumy: VVP Notis [in Ukrainian].
3. Alenina, Y. P. (Ed.) 2009. *Kryminalno-protsesualne pravo Ukrayiny [Criminal Procedure Law of Ukraine].* Kharkiv: Odissey [in Ukrainian].
4. Stakhivskyy, S. M. (2005). Vnutrishnye perekonannya ta otsinka dokaziv i yikh protsesualnykh dzherel [Internal belief and evaluation of evidence and its procedural sources]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo. Naukovo-praktychnyy hospodars'ko-pravovyy zhurnal – Entrepreneurship, economy and law. Scientific and practical economic law journal,* 7, 127–128 [in Ukrainian].
5. Stoyanov, M. M. (2008). Do pytannya vyznachennya vlastyvostey dokaziv u kryminal'nomu protsesi Ukrayiny [The question of determining the properties of evidence in the criminal process of Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava - Actual problems of the state and law,* 44, 208–213 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.12.2019.